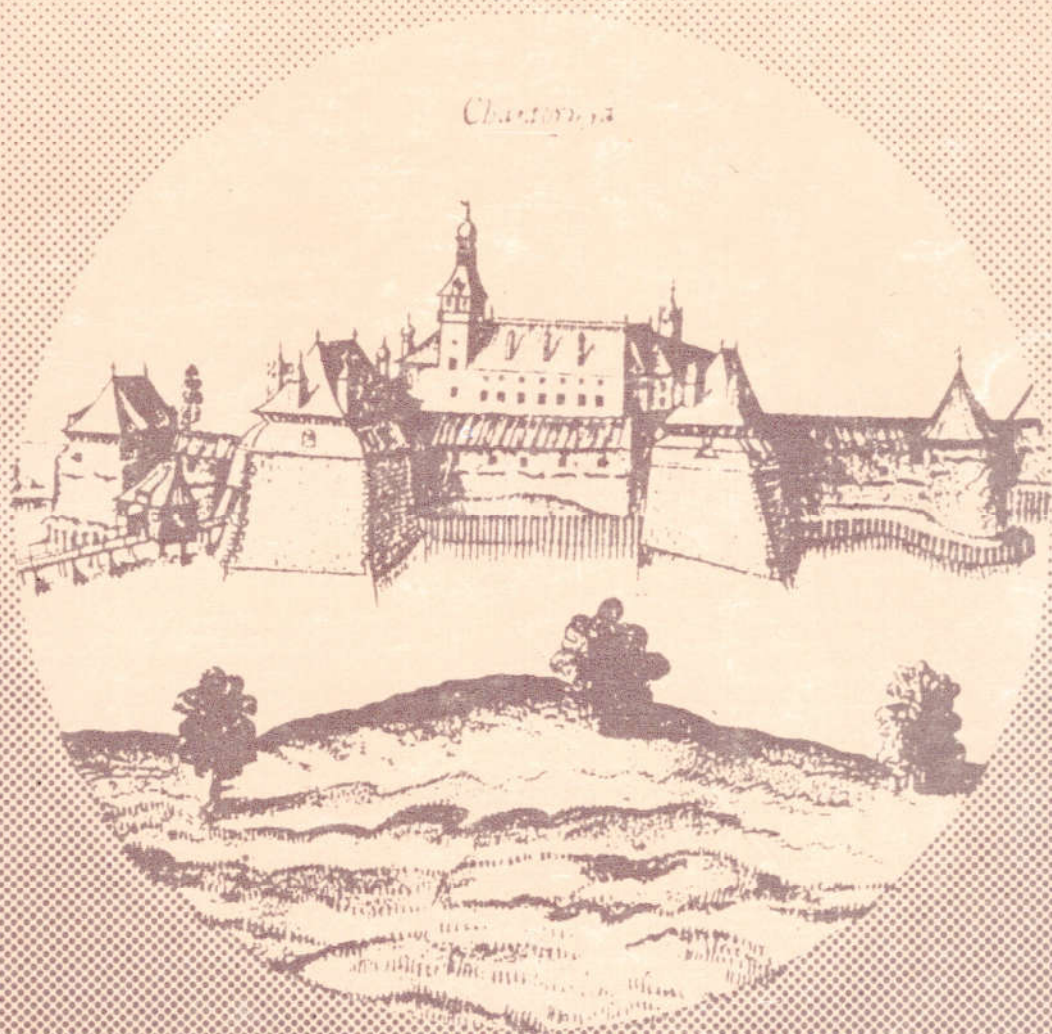

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

16

MUZEJSKI VJESNIK 16

ARHEOLOGIJA

OSVRT NA NEKOLIKO NOVIH PRILOGA POZNAVANJU HRVATSKOG SREDNJOVJEKOVLJA (1990-1992. god)

Premda se u osvrtu na nekoliko novijih priloga poznavanju hrvatskog srednjovjekovlja radi i o tekstovima koji su nastali nekoliko godina prije današnjice, oni su objavljeni svi u razdoblju od 1990. do 1992. godine, a prema ustaljenoj praksi znaju imati neku od prethodnih godina kao datum izlaska iz tiska. Osvrćemo se usputno na samo nekoliko znanstvenih i stručnih priloga u hrvatskoj periodici: to su Izdanja Hrvatskog arheološkog društva Zagreb, sv. 14 - 1990 (Zn. skup Koprivnica, 1986) i sv. 15 - 1992 (Zn. skup Knin 1987); Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 83 - Split, 1990; Diadora, sv. 12 - Zadar, 1990 (1991); Prilozi, sv. 7 - Zagreb, 1990 (1992); Starohrvatska prosvjeta, sv. 19 - Split, 1989 (1991); Starohrvatska prosvjeta, sv. 20 - Split, 1990 (1992). Na ove priloge upozoravamo posebno stoga što se Arheološko - preparatorska i Povijesna sekcija kao i cijelo MDSZH susreću s velikim teškoćama oko pokušaja pokretanja s mrtve točke krupnijih medijevalističkih problema starohrvatskih razdoblja na sjeveru ili pokušaja organiziranja zajedničkih medijevalističkih projekata.

U izdanjima HAD 14 (Koprivnica, 1986) nailazimo na čak šest arheoloških, povijesnih i jezičnih medijevalističkih priloga o sjevernoj Hrvatskoj (Ž. Tomičić, N. Klaić, Z. Lovrenčević, G. Jakovljević, M. Lončarić i V. Sokol). Zbog arheološke dokumentiranosti i uporabljivosti pri analogijama izdvajamo rad Ž. Tomičića o Međimurju, posebno zbog bjelobrdske groblja Sveti Juraj u Trnju (11. st), znakova lončara na dnu i ručkama posuda iz Nedelišća (13. st) i ostave frizaških pfeniga 12 - 13. st. iz Čakovca Valja istaknuti, premda smo svjesni shematičnosti nacrtu, topografskoistraživački rad pok. Z. Lovrenčevića o gradinama na Bilogori.

U izdanjima HAD 15 (Knin, 1987) gotovo svi referati tiču se i starohrvatskog razdoblja, što je potpunorazumljivo zbog teritorija i

svojedobne prijeratne proslave 100. obljetnice organiziranoga rada na hrvatskoj arheološkoj baštini. S obzirom na starohrvatsku arhitekturu, skulpturu i latinsku epigrafiku, upozoravamo na vrijedne priloge koje su objavili V. Delonga, Lj. Radić, N. Jakšić, M. Jurković, te posebno T. Burić (sustavno analizirana starohrvatska skulptura s Kapitula kod Knina). M. Zekan dao je novu ubikaciju karolinških mačeva a A. Milošević pokretne nalaze iz Čitluka, M. Budimir topografiju kninske općine, a F. Smiljanić građu za povijesnu topografiju srednjovjekovne Kninske županije. Vjerujemo da bi neki prilozi bili bolje i potpunije dokumentirani da u međuvremenu nije bilo ovog rata.

U Vjesniku AHD (sv. 83), uz uobičajeno veći broj priloga o istraživanjima antike i ranog kršćanstva, nalazimo dva izuzetno zanimljiva članka pok. Frane Buškariola: jedan analizira istočnogotske Spone (5 - 6. st), a drugi daje pregled metalnih idiofonskih glazbala antike i ranog srednjeg vijeka (kastanjete, činele, praporci, zvona). Također je važan prinos Ante Miloševića o pravim podacima za lokaciju poznate ranoslavenske matrice ranog 7. st. za tiještenje ukrasnih pločica u obliku lava iz AMZ (Čitluk).

U Diadori (sv. 7), uz rad F. Smiljančića o starohrvatskom županijskom uređenju, nalazimo i pokušaj M. Lončara da protumači dva značenja termina Dalmacija kod Konstantina Porfirogeneta. Za usporednu analizu važna su dva dobro dokumentirana arheološka rada: P. Vežić analizira antičku, ranokršćansku i srednjovjekovnu arhitekturu te ostale nalaze s istraživanja sakristije Katedrale u Zadru; posebno je u ovome kontekstu važan rad A. Miloševića o porijeklu i datiranju keramičkih posuda ranog srednjeg vijeka u Dalmaciji, s naglaskom na većoj pozornosti mogućem dokazivanju kontinuiteta iz kasne antike u

Dalmaciji i jugozapadnoj Bosni (uz objavu nove građe iz nekropola).

U Prilozima (sv. 7) nalazimo opis grobova i grobnih nalaza 9 - 10. st. iz Osora (T. Sekelj), te posebno zanimljivu analizu početnih rezultata istarživanja bjelobrdske groblja druge polovice 11. st. iz Ciganke kod Podravske Slatine (Ž. Tomičić), gdje je otkriveno 12 grobova sa zanimljivim prilozi, od kauri - pužića, do staklenih perli ogrlica, te naušnica i sljepoočnicarki, prstenja, kao i praporaca i novčića.

Vjesnik AMZ (sv. 23) donosi tri medijevalistička priloga. Ž. Tomačić analizira vojno ranobizantsko graditeljstvo 6. st. u Podvelebitskom kanalu, a I. Mirnik analizira ostatak vjerojatno avarskog barbariziranog skupnog nalaza zlatnika cara Heraklija s početka 7. st., koji su pronađeni kod Zrmanje. Vrlo je zanimljiv rad N. Petrića o ranosrednjovjekovnim nalazima s otoka Hvara i okolice: to je jedan mramorni predromanički pilastar, te nekoliko iznenađujućih glinenih svjetiljki 9. i 10. st.

U Starohrvatskoj prosvjeti, sv. 19, osnovne su dvije kninske cjeline: ona o iskapanjima na nekropoli seobe naroda 6. st. na lokalitetu Knin - Greblje (Z. Vinski), te ona o starohrvatskoj nekropoli na brdu Sv. Spas kod Knina (D. Jelovina). Izuzetno je važna za razumijevanje ranoga hrvatskog srednjovjekovlja objava 218 grobova s lokacije Greblje, budući da se radi o groblju romaniziranih i pokrštenih dalmatinskih starosjeditelja, uz nešto primjesa italskih Ostrigota s tragovima panonskih Langobarda, dakle o cijelom 6. stoljeću. Rad je bogato dokumentiran mnoštvom pokretnih nalaza a dodan je i detaljan kataloški opis grobova i nalaza (K. Simoni). Starohrvatsku nekropolu (228 grobova) na brijegu Sveti Spas ispod kninske tvrđave, koja je egzistirala od početka 9. do kraja 11. st., detaljno je i bogato dokumentirano objavio D. Jelovina, koji je zaključio da je i crkva na tome mjestu rano potpuno porušena, vjerojatno u 11. st. Među ilustrativnim materijalom u oba su rada posebno važni sitni nalazi među kojima će se zasigurno naći dobri paraleli i za sjeverno-hrvatski materijal (pređice, privjesci, prstenje, križići, naušnice i sljepoočnicarke), kao i među oružjem (nožići, sjekira, strelice), a tu su još

etui od roga, ključevi, novčići, keramičko posuđe i pršljenovi, te ulomci kamene skulpture.

Starohrvatska prosvjeta sv. 20 vezana je gotovo svim prilozi za relativno bogatije dokumentirane i ilustrirane priloge. Odmah na početku valja istaknuti izuzetan rad Željka Tomičića o kronologiji Lijeve bare u Vukovaru, najvećeg istraženog bjelobrdske groblja u Međuriječju Drave, Dunava i Save (437 grobova): analizirano izuzetno pedantno, groblje ukazuje na pet faza ukapanja (od prve polovice 10. st. do kraja 11. st), a počeci naseljavanja još za vrijeme tzv. drugog avarskog kaganata, franačku odnosno ranu slavensku nazočnost kao i Pribininu kolonizaciju porječja Vuke, te se naglašava podatak o zauzimanju utvrda Zabrag, Pozega i Vukovo od strane Mađara sredinom 10. st. u jednom ratničkom povratku sa Zapada. Rad je izuzetno bogato dokumentiran analitičkim situacijskim planovima te izborom iz bogate pokretne građe. Zanimljiva su i dva jezikoslovna priloga R. Katičića, naročito negativna analiza Kunstmannove teorije o seobi Slavena s juga na sjever. H. Gjurašin datira dva rano-kršćanska prstena iz Škripa na Braču i Vrlike u 6. st. Rad Ž. Ujčića o južnoistarskim "rajskim" predromaničkim kamenim spomenicima 8. i 9. st. također je dobro dokumentiran, kao i analiza "internacionalne" i "regionalne" rane romanike u svjetlu crkvene reforme 11. st. (M. Jurković), te zanimljiva analiza simbolike na tekstilu Ninskog relikvijara 13. st. (M. Dragičević). Čini se da nećemo pogriješiti ako izdvojimo još dva rada, onaj o kamenim spomenicima s Begovače (V. Delonga), te posebno onaj D. Jelovine o starohrvatskom groblju pred glavnim vratima stare Varvarije (Bribirska glavica, početak 9. st. - sredina 10. st), gdje je detaljno objašnjeno više od 120 grobova: posebno je zanimljiva konstatacija da nema gotovo niti jednoga starohrvatskog groblja na jugu bez S - karičica (samo u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu ima ih više od 100 komada), te da se one ne mogu smatrati importom u ranoj hrvatskoj državi, što valja uzeti u obzir pri budućim razmatranjima o radionicama ili etničkom pripisivanju ovih i sličnih proizvoda tzv. bjelobrdske kulture na sjeveru. Kada govorimo o Starohrvatskoj

prosvjeti, valja naglasiti desetljećima umjetno odvojena područja Herceg - Bosne, Istre i Sjeverne Hrvatske iz ovog časopisa, što je

očito nasljeđe poznatih ideja i vremena za koja vjerujemo da se neće vratiti nikada.

Zorko MARKOVIĆ, Muzej grada Koprivnice

NEKOLIKO ZANIMLJIVIH ARHEOLOŠKIH NALAZA IZ KOPRIVNIČKE PODRAVINE

U koprivničkoj podravini je tijekom višedestljetnih istraživanja, kako arheološkim iskapanjima tako i rekognosciranjima muzealaca i suradnika, prikupljeno mnogo materijala koji nije objavljen ili nije na pravi način vrednovan, nego je samo grupno ili pojedinačno spomenut (S. KOLAR 1976; Z. MARKOVIĆ, Registar SZH). Među tim materijalom postoje i posebno značajni i zanimljivi predmeti, no zbog niza drugih obveza "nikada ne dolaze na red", a kolege - suradnici se narado primaju takvih pojedinačnih, često slučajnih primjera. Stoga smo već nastojali u nekoliko sličnih tekstova objaviti dio takve materije (Z. MARKOVIĆ 1987; Z. MARKOVIĆ 1988), a nastojat ćemo povremeno takvom praksom nastavljati, bez obzira radi li se o pretpostavljenoj, antičkoj, srednjovjekovnoj ili tzv. postmedievalnoj arheologiji.

A. Namjena željeznog predmeta s nekropole u Kunovec Bregu

Željezni predmet koji je 1990. godine, prilikom nastavka istraživanja antičke nekropole u Kunovec Bregu, pronađen i izazvao veliku nadomnicu (Z. MARKOVIĆ 1990, 129, T.5:1; ovdje T.1:6) objavljujemo ponovo kako bismo upozorili i ostale stručnjake na neke slične moguće nalaze prilikom istraživanja. Kako smo ondje prilikom objave materijala sa zaštitnog iskapanja 1990. godine naveli, predmet je donekle sličan drškama s posuda na istom nalazištu koje su ranije objavljene (Ž. DEMO 1982, 286, Sl. 6). Datacija nekropole, međutim, nije nikada dolazila u pitanje, jer je jasno da se radi o nekropoli koja je bila u uporabi od druge polovice 1. do druge polovice 2. stoljeća (Ž. DEMO 1982, 297; Z. MARKOVIĆ 1990, 131). Budući da smo time bili donekle ograničeni u traženju analogija nije čudno da

smo tek nedavno naišli na pravi odgovor o funkciji ovoga željeznog predmeta: u Mikulčicama, na velikomoravskom gradilištu "Valy", pronađeno je mnoštvo ključarskih proizvoda (B. KLIMA 1980, Obr. 42), te su započela istraživanja iz kojih je proizašla i jedna sinteza s preglednom kronološkom tabelom za područje bivšeg ČSSR-a na jednoj strani, te Egipta, Rima, zapadne i istočne Europe na drugoj strani (B. KLIMA 1980, Obr. 41). Uočljivo je da je naš predmet tipičan željezni ključ, s analogijama od klasične Grčke (8-4 st. pr. Krista) preko Rimskog carstva te u sličnom obliku kao velikomoravski proizvod, pa čak i do Poljske 11/12. st. (B. KLIMA 1980, 13 l d., Obr. 41). S obzirom da na našoj nekropoli starosjeditelja - Jaza iz razdoblja romanizacije nema nikakvih ostalih nalaza, ovo je dragocjen dokaz o uporabi i proizvodnji ovog tipa ključa u 1. i 2. st. po Kristu.

B. Drška posude kao putokaz geneze lončarstva

Godine 1992. stalni suradnik Muzeja Koprivnice, Željko Česi, donio je na uvid dio materijala koji je skupio nakon proljetnih i ljetnih oranja na poznatim lokalitetima Seče i Lepe, sjeverno od Koprivničkih Bregi i šume Lešće (Prešnjaki). Na lokalitetu Seče dugogodišnjim istraživanjima pronađeni su ostaci starohrvatskog srednjovjekovnog naselja s kovačnicom (osim toga i nešto antičkih nalaza, te važno ranoeneolitsko naselje), a Lepe, koje se nalaze na nešto povišenom terenu istočnije, nikada nisu iskapane ali su sustavno rekognoscirane, pa se zna za nalaze iz razvijenog i kasnog srednjeg vijeka (S. KOLAR 1976, 112; Z. MARKOVIĆ, Registar SZH, 121). Prošle godine naš suradnik je uočio niz mrlja - tragova jamskih objekata i prikupio dio nalaza. Među njima bio je i ulomak drške s oznakama (T.1:1).

SADRŽAJ

MUZEOLŠKA PROBLEMATIKA

Zvonko HITREC DIDAKTIČKO - METODIČKO OSMIŠLJAVANJE MUZEJSKE PREZENTACIJE	3
Anita ŠESTANJ - PERIĆ UPORABA RADNIH LISTIĆA UZ IZLOŽBE U VARAŽDINSKOME MUZEJU	5
Marina ŠIMEK MALA MUZEJSKA UČIONICA	6

ARHEOLOGIJA

Marijan BILIĆ ZBIRKA GRČKOG NOVCA IZ GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN	11
Ana BOBOVEC GRAD MOSLAVINA U SVJETLU DOSADAŠNJIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA	17
Tatjana LOLIĆ, Amelio VEKIĆ, Slobodan OLIĆ IZVJEŠTAJ O ARHEOLOŠKIM ISKOPAVANJIMA U ČAKOVCU PROVEDENIM 1992. GOD. NA LOKALITETU STARI GRAD	21
Zorko MARKOVIĆ OSVRT NA NEKOLIKO NOVIH PRILOGA POZNAVANJU HRVATSKOG SREDNJOVJEKOVLJA (1990-1992. god)	24
Zorko MARKOVIĆ NEKOLIKO ZANIMLJIVIH ARHEOLOŠKIH NALAZA IZ KOPRIVNIČKE PODRAVINE	26
Marina ŠIMEK KASNOSREDNJEVJEKOVNI NALAZ IZ LUDBREGA	30
Vjekoslav ŠTRK ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA POVIJESNE URBANE CJELINE ČAZME U 1992. GODINI	35
Josip VIDOVIĆ NASTAVAK SUSTAVNIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA U ŠENKOVCU	41

ETNOLOGIJA

Marija BORKO NEKOLIKO MEDIMURSKIH DJEČJIH IGARA	44
Melita ĐANIĆ OSNOVANA " DRUŽINA " ČUVARI TRADICIJA HRVATSKIH OBITELJSKIH ZADRUGA	45
Slavica MOSLAVAC GLAZBENA FOLKLORNA BAŠTINA MOSLAVINE	46
Slavica MOSLAVAC USKRSNI OBIČAJI ČEHA I SLOVAKA U MEDURIČU	50

KULTURNA POVIJEST

Zdenko BALOG SJEVERNI PORTAL TRAKOŠĆANSKE CRKVE	53
Dražen KOVAČEVIĆ FRANJEVAČKI SAMOSTAN U PODGRADU	56
Lidija PLAVEC BIDERMAJER NAMJEŠTAJ NA PRIMJERIMA IZ FUNDUSA MMČ	58
Mladen MEDAR PRILOG POZNAVANJU GRADEVNE DJELATNOSTI U BJELOVARU	61
Magdalena LONČARIĆ O JEDNOM ŠALJIVOM GLASILU U FUNDUSU POVIJESNOG ODJELA GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN	63

POVIJEST

Božidar GERIĆ 1. IZVORI ZA POVIJEST BJELOVARA I BJELOVARSKOG KRAJA	66
Stjepan HAJDUK OTKRIĆE PRVE POGODBE O BARBIRENJU	71

Zoran HOMEN PRAVILNIK ZA BLUDILIŠTA U GRADU KRIŽEVCU IZ 1913. GODINE	73
Franjo HORVATIĆ GRBOVNIK ŽITELJA GRADA KOPRIVNICE	75
Goran JAKOVLJEVIĆ POLAGANJE UČITELJSKE PRISEGE U BJELOVARSKOJ GIMNAZIJI POČETKOM STOLJEĆA	77
Vladimir KALŠAN PRILOG ZA POVIJEST VINOGRADARSTVA U MEDIMURJU	79
Marjan KATUŠIĆ NARODNI POKRET 1903. GODINE U ZAPREŠIĆU (uz 90. obljetnicu)	81
Magdalena LONČARIĆ ZASTAVE ŽUPANIJE VARAŽDINSKE U GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN	84
Slavica MOSLAVAC ET KOTTYNA DENIQUE INSIGNE SUUM PROFECIT (I Kutina je naposljetku dobila svoj počasni znak)	87
Ljerka PERČI DOZVOLA ZA FOTOGRAFIRANJE IZ 1914. GODINE	88
Hrvoje PETRIĆ DELEKOVEC U SREDNJEM VIJEKU	90
Antun STIŠČAK TATARI SU PUSTOŠILI HRVATSKOM PRIJE 750. GODINA	93
Mladen NADU NASELJA I SELA SESVETSKOG PRIGORJA U SREDNJEM VIJEKU (II) (13 — 16. stoljeće)	95

PRIKAZI I ČLANCI

Ljerka ALBUS PRVI SEMINAR DRUŠTVA FOLKLORISTA	102
Antica BREGOVIĆ Prirodoslovna mapa "IZ ALBUMA FRANJE PL. KOŠĆECA "	103
Melita ĐANIĆ OBILJEŽAVANJE 740 - OBLJETNICE SLOBODNOG I KRALJEVSKOG GRADA KRIŽEVCI KROZ PROGRAM GRADSKOG MUZEJA I LIKOVNE GALERIJE	105
Miroslav KLEMM IZLOŽBA CRKvene UMJETNOSTI I BAŠTINE NOVOMAROFSKOGA KRAJA	109
Nada MATIJAŠKO UZ DESETU GODIŠNJICU PODRAVKINOG MUZEJA PREHRANE	110
Martin MATIŠIN GODIŠNJAK ZAVIČAJNOG MUZEJA VIRJE	112
Mladen MEDAR ECOVAST O OČUVANJU ARHITEKTONSKOG NASLJEDA	113
Ljerka PERČI POSJETITELJ IZ ARGENTINE	115
Smiljana PETR-MARČEC IZLOŽBA "ZRINSKI U MEDIMURJU"	116
Hrvoje PETRIĆ "PODRAVSKI ZBORNIK" 1992.	116
Anita ŠESTANJ-PERIĆ PRIZNANJE UHTA-e GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN	117
Josip ŠTIMAC MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA U NOVOM USTROJSTVU	118
Gordana KOVAČIĆ IN MEMORIAM IVANU GENERALIĆU	119

DJELATNOST MUZEJA I MUZEALACA

IZLOŽBE (1992)	121
AKCIJE (1992)	124
IZDAVAČKA DJELATNOST MUZEJA (1992)	127
PUBLICISTIČKA DJELATNOST MUZEALACA (1992)	129

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje.

Broj 16 / 1993.

Godina XVI

Uređivački odbor:

Antica Bregović (GMV), Erika Nađ—Jerković (MMČ), Vladimir Kalšan (MMČ), Lidija Plavec (MMČ), Smiljana Petr—Marčec (MMČ), Josip Vidović (MMČ)

Tehnička redakcija u Muzeju Međimurja Čakovec:
Vladimir Kalšan, Erika Nađ-Jerković, Josip Vidović

Nakladnik:

Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske

Za nakladnika:

Zoran Homen

Grafička priprema:

»DTP STUDIO« KRIŽEVCI

Nikola Žulj

Tisak:

»GRATA« Bjelovar

Naklada: 650 primjeraka

ISSN 0350 - 9370

»Muzejski vjesnik« izlazi jedamput godišnje.

Rukopisi se ne honoriraju i ne vraćaju.

Za sadržaj i lekturu tekstova odgovorni su autori.

»Muzejski vjesnik« solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske